

Опис досвіду

з теми:

**«Розвиток креативності
учнів як важливої
передумови розкриття їх
особистісного потенціалу
на уроках історії»**

вчитель історії
Озерянської ЗОШ I-III степенів
Борщівського району
Тернопільської області
Слобода Оксана Євгенівна

*Розум – не що інше, як добре
організована система знань.*

К. Ушинський

Діяльність вчителя у ХХІ столітті зумовлена чинниками, які надзвичайно швидко змінюються у нашому плиному світі. Моє особисте цілепокладання формується під впливом інформатизації суспільства та замовлення, яке висувають нам, вчителям, суспільство і держава. Сучасний етап розвитку суспільства вимагає формування особистості, в якій гармонійно поєднується здатність до критичного мислення, ґрунтові знання, бажання удосконалення їх, оперативні вміння та навички, що дають змогу здійснити особисту соціалізацію, громадянська позиція, гуманістичне світосприйняття.

Маю стійке переконання, що кожний справжній вчитель повинен формувати свою власну педагогічну систему, яка допоможе створити найкращі умови для отримання знань учнями, перетворення здобутих знань на переконання і застосування їх у життєвих ситуаціях. **Завдання моє**, як вчителя, - обрати педагогічні стратегії, що забезпечать здатність учня ефективно діяти за межами навчальних ситуацій, продуктивно розв'язувати в повсякденному житті реальні проблеми.

«Звичайний учитель розповідає. Добрий учитель пояснює. Кращий учитель демонструє – показує. Справжній вчитель дає наснагу учням», - цим **принципом** керуються у своїй роботі.

Моя мета: реалізувати свій творчий потенціал; виховувати обдарованого, зацікавленого, працьовитого учня; допомогти учням реалізувати свої інтереси та творчі здібності.

Головним засобом досягнення цієї мети я вважаю створення поля креативності, в якому поєднуються простори педагогічної діяльності: педагогічні технології, психологія вікових особливостей та творчий розвиток дитини.

На мій погляд, всі ці завдання можна реалізувати, якщо діяльність суб'єкта процесу навчання, вчителя та учня, поєднати в одному **креативному полі**.

Над проблемами креативності працюють психологи Б. Теплов, В. Шадриков, А. Матюшкін. Я. Пономарьов, Д. Богоявленська, М. Гнатко та інші. Познайомившись з працями вчених, я стала прибічницею психології креативності.

Теоретичним підґрунтям моєї педагогічної системи є теорія креативного розвитку дитини.

Серед багатьох визначень креативності мені, як педагогу-практику, близьким є визначення Е. Фрома: «Креативність – це здатність дивуватися, відшукувати рішення в нестандартній ситуації, спрямованість на нове і вміння глибоко усвідомлювати власний досвід». Відповідно, поле креативності – психолого-дидактичні умови для прояву і розвитку творчого

потенціалу

дитини з

метою

реалізації її

власної

індиві-дуальності.

Креативність (загальна творча здібність) – здатність до перетворення знань, із нею пов'язані увага, фантазія, народження, тобто це інтелектуальні та творчі здібності учнів.

Креативна педагогічна система – це сукупність змісту, методів, форм, прийомів та засобів, під час яких учень є суб'єктом і головною дійовою

особою творчої діяльності, створенням і само створенням творчої особистості.

В оцінюванні креативності визначається 4 рівні:

1) пасивно-продуктивний (низький фонд знань, умінь навичок, відтворення фактів, явищ, подій без істотних змін).

2)продуктивний – середній фонд знань, умінь і навичок; це здатність учнів старанно працювати в межах заданого або знайденого способу дії.

3) евристичний – доволі високий фонд ЗУН, володіння прийомами мисленнєвої діяльності та інтелектуальної активності; здатність вести пошук нових засобів, прийомів.

4)креативний рівень – високий рівень ЗУН, володіння прийомами мисленнєвої та пошукової творчої діяльності здатність самостійно розв'язувати проблеми.

Розробляючи концептуальні засади поля креативності, я враховую основні положення теорії актуалокреативогенезу. Вона базується на твердженні, що розвиток людини є безперервним, і кожна дитина від народження має творчий потенціал, який реалізується в процесі її дорослішання.

На мою думку, створити поле креативності – означає досягти перетворення потенціальної (природженої) творчої активності в актуальну (набуту) творчу активність.

Складовими поля креативності вважаю:

Підсистема «Я – вчитель» - створює умови поля креативності, використовуючи різноманітні педагогічні технології.

Підсистема «Я - учень» - активна особистість у полі креативності, здатна реалізувати технології і розвивати творчу особистість.

Яку сучасну дидактичну проблему дає змогу розв'язати створення поля креативності?

З одного боку, вважається, що використання окремих елементів технології призводить до її руйнування як системи і не забезпечує гарантії досягнення

поставлених конкретних завдань. З іншого боку, вчені переконані, що будь-яка технологія гальмує творчість. *Розв'язати цю проблему мені вдалось, створивши поле креативності, що поєднує технологію повного засвоєння матеріалу як базову технологію, елементи педагогічних технологій, що розвивають творче мислення відповідно до фаз «актуалокреативогенезу».*

Технологія реалізації ідеї

Алгоритм креативності в дії

Крок 1. Досліджую (знаннєвий компонент)

Групування, робота з першоджерелами за методом «Джигсоу» презентація, бесіда, ігри, групова робота за методом проектів.

Крок 2. Дивуюся (емоційно-чуттєвий компонент)

Організація безпосереднього емоційно-чуттєвого компоненту (уроки милування (особливо при вивченні тем розвиток культури) та розвиток художньо-образного мислення учнів (уроки художнього пізнання дійсності)

Крок 3. Допмагаю (практично – діяльнісний компонент)

Практичні проекти, разові акції, тижневі заходи.

Як же функціонує моя педагогічна система у полі креативності з урахуванням фаз «актуалокреативогенезу»? Створюючи це поле, я використовую поняття «актуалокреативогенез» (АКГ). Результати дослідження засвідчили, що АКГ має три основні періоди: дошкільний(3-7 років), шкільний (7-17 років) та постшкільний вік (17-20 років і більше). Я, як учитель, працюю з періодом шкільним, що включає такі фази:

«наслідувальна» (вік 7-12 років), «ідентифікаційна» (вік 12 – 15 років), «індивідуаційна»

(вік 15-17 років). Модернізуючи базову технологію відповідно до фаз АКГ, добираю педагогічні технології розвивального навчання. Враховуючи найвищу точку розвитку творчих здібностей, крок за кроком, я вибудовую власне поле креативності кожної дитини.

Навчальний простір творчості неможливий без ґрунтовних базових знань: **«Я знаю, я розумію, значить - мислю»**. В основу формування поля креативності у всіх періодах АКГ я покладаю **технологію повного засвоєння матеріалу шляхом інтенсифікації навчального процесу на основі опорно – схемо – знакових моделей**. Застосування цієї технології дає змогу швидкими темпами вивчати матеріал, навчати людей від простого до складного, досягати безконфліктності, гласності, творчої перспективи у навчанні. На уроках найчастіше я використовую такі форми організації навчального процесу:

- індивідуальна,
- командна,
- групова
- робота в парах,
- робота консультантів.

Оцінюючи всі переваги цієї технології, я намагаюся подолати такий її недолік, як схематизація матеріалу, що не сприяє формуванню уявлення про складність і неоднозначність процесу. Помітною вадою технології стало нехтування індивідуальними особливостями сприйняття історії учнями, нав'язування вчителем власної інтерпретації історичних явищ і подій. Ці недоліки спонукали мене до модернізації технології.

У 5 класі учні вперше зустрічаються з опорними сигналами. В 6 класі схемо-знакова модель є малюнковою. У 7-9 класах застосовую структуровану модель, яка відповідає схемі історичного аналізу, характеристиці діяльності історичної особи, характеризує історичні процеси тощо. У 10-11 класах учні доповнюють чи самостійно створюють свою базову модель, або отримують опорний алгоритм, за яким вивчається цілий розділ. Зокрема, такі

алгоритмізовані схеми розроблені мною до розділів «Західні демократії у 1919 – 1939 рр.», «Країни Центральної та Східної Європи у післявоєнний час». Застосування схемо-знакових моделей надає можливість поєднання змісту теми відповідно до програмових вимог із самостійною роботою учнів та вивільнити час для проведення уроків в полі креативності.

Враховуючи фази шкільного періоду АКГ, у 5-6 класах креативного розвитку досягаю, впроваджуючи елементи моделі навчання у **грі**. У моєму арсеналі є і уроки-подорожі, уроки-рольові, інтелектуальні ігри. Я не тільки запозичую вже існуючі моделі історичних ігор, а й розробила свої: «Замкни ланцюжок», «1+2+4», «Намісто понять». Креативною під час уроків-узагальнень можна вважати гру «Ігровий каскад». Всі ігри мають чітку структуру і передбачають дотримання певних правил, завдання, підсумки і оцінювання. У 7-9 класах, в «ідентифікаційній» фазі АКГ, враховуючи вікові особливості учнів, на зміну дидактичним іграм впроваджую інтелектуальні: «Розумники і розумниці», «Що? Де? Коли?», брейн-ринг, рольові ігри.

В «ідентифікаційній» фазі АКГ я вперше знайомлю учнів з **проектною технологією**. Пропонуємо їм створити перші навчальні проекти з тем: «Великі географічні відкриття», «Феномен середньовічної культури», «Визначні битви Національно-визвольної війни». На мій погляд, ця технологія має всі ознаки креативної, тому що під час роботи над проектами я маю можливість запропонувати учням **креативні методи навчання**: метод фокальних об'єктів, метод часових обмежень, метод швидкісного ескізування, метод вигадок, метод «Якби...», метод запитань, нейролінгвістичне програмування НЛП, самонавчання, пробудження, ініціативи й зацікавлення, особистісний і діяльнісний підхід, соціалізація історичних знань, формування особистісних та предметних компетентностей – такі цілі гармонійно включають проектну технологію у поле креативного навчання. Робота по створенню проекту чітко спроектована у «Бланку опису проекту», має чітку організаційну структуру, включає такі етапи діяльності, як виконання, звіт та презентація. Завершується проектна діяльність оцінюванням і обов'язковою рефлексією.

Учень у полі креативності виступає як суб'єкт навчання. Зробити його діяльність активною мені допомагає використання **інтерактивних технологій** навчання. У середній ланці я використовую окремі вправи інтерактивного навчання: «Навчаючись - вчу», «Ажурна пилка», «Займи позицію», «Гроно», «Береги очікування», робота в парах, робота в групах, різноманітні рефлексорні вправи. Проводячи урок за інтерактивною методикою, я будую його відповідно до структури таких занять. Прикладом такого уроку є бінарний урок з теми «Глобалізація в сучасному світі».

Відповідно до теорії АКГ у старшій школі розгортається процес набуття самостійного актуального креативного статусу. Я продовжую використовувати технології повного засвоєння матеріалу (проектну та інтерактивну), проблемне навчання.

Впроваджую також нові для учнів технології: **лекційно-семінарсько-залікову та технологію осмислювально-концентрованого навчання (ОКН).**

Все те, що притаманне семінарським заняттям як складовій лекційно-семінарської технології, сміливо можна віднести до поля креативності у «індивідуальній» фазі АКГ. Розроблені мною плани семінарських занять з історії України для учнів 10 класів передбачають репродуктивний та творчий рівень навчання, включають завдання креативного плану, пропонують різноманітні організаційні форми навчальної діяльності.

Технологія **осмислювально-концентрованого навчання**, яку я використовую, дає змогу перебудувати не тільки зміст навчання, але й класно-урочну систему. Уроки за цією технологією є проявом особистісно орієнтованого навчання. Ця технологія може забезпечити концентрацію у полі креативності, як, наприклад, це відбувається на уроках з тем «Перша світова війна і Україна», «Друга світова війна і Україна», «Рух Опору в роки Другої світової війни: європейський та український вимір, «Наш край у XIX-XX столітті» та інші.

Використання цієї технології дало змогу частково подолати проблеми, з якими я зустрілася при проведенні уроків з тем історичного краєзнавства.

Проявом навчання в полі креативності у старшій школі є *проблемне навчання*, яке відбувається через уроки-диспути, дискусії, дебати. Елементи дискусій, розв'язання проблеми я використовую на більшості своїх уроків. Та тільки у старшій школі діти готові до проведення уроків-диспутів, оскільки на такі уроки виносяться складні питання, що потребують ґрунтових наукових знань, розуміння та осмислення проблем.

Проявом креативного поля є **позаурочна діяльність** вчителя. Системною ця робота стає тоді, коли вперше мої учні приступають до написання учнівських реферативних робіт у 10 класі з історичного краєзнавства. Вважаю дуже цінним навчити дітей просуватися у творчому розвитку, усвідомлюючи свої власні дії, ставлячи перед собою міні-мету і досягаючи її. Не менш важливим є також уміння рецензувати роботи, виступати у ролі опонентів під час захисту.

Проявляється здатність до самостійного креативного мислення на «індивідуаційному» етапі під час написання глибоких історичних досліджень. У 10-11 класах формується група дітей, які мають здібності до наукової роботи.

Я надаю учням можливість стати учасниками спільних шкільних проєктів у різновікових групах під керівництвом обдарованих дітей та вчителя. Прикладами такої співпраці є проєкти: «Рідне село моє», «Голодомор 1932-1933 рр.», «Крутянські спартанці». Така діяльність розширює **поле креативності**. Яскравим прикладом співробітництва вчителя та учня у полі креативності в позаурочний час є такі форми співпраці, як «Театр історичної мініатюри», уроки-екскурсії, історико-екскурсійна діяльність.

Вчитель, який взявся діяти у полі творчого розвитку учнів, не може не створити своє власне **креативне поле педагогічного пошуку**. Є таке поле і у мене. Воно включає творчий підхід до кожного уроку, участь у методичній

роботі школи, виступи на міжшкільних методичних об'єднаннях, засіданнях творчих груп.

Займаюсь також дослідницькою роботою – працею над поєднанням сучасних технологій, проблемами викладання історичного краєзнавства (проект «Озеряни: віхи історії »).

Практична система роботи з проблеми «Розвиток креативності учнів як важливої передумови розкриття їх особистісного потенціалу на уроках історії» має позитивні наслідки:

- Розвиває навички ведення дослідницької роботи: спостереження, порівняння, співставлення, спілкування, ведення записів, збіг та інтерпретація даних, вміння робити висновки, передбачення;
- Сприяє застосуванню концепції та навичок у справжніх життєвих ситуаціях;
- Створюється база знань для розуміння деяких фундаментальних наукових ідей;
- Надає учням можливість висловлювати своє індивідуальне ставлення до речей та подій, навчає творчо підходити до розв'язання проблем.

Отже, моє власне розуміння психолого-педагогічної проблеми поля креативності дозволило мені створити власну педагогічну систему, яка дає змогу виконати суспільне замовлення, задеклароване у Концепції розвитку загальної середньої освіти, - допомогти дитині ствердитись як цілісній особистості, активному громадянину.